

TENGYEL ADRIENN

A PÉCSI LEÁNYOK MÁRIA-KONGREGÁCIÓI A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

A 19. század második felében megindult a vallás feminizálódása, melynek máig ható következményei napjainkban is érzékelhetőek. A felvilágosodás és a liberalizmus hatására szekularizálódó társadalomban a férfiak az aktív vallásgyakorlatban már egyre kevésbé vettek részt, ezzel párhuzamosan viszont a nőknek mind nagyobb szerep jutott a helyi vallási élet szervezésében és működtetésében. Igaz, a folyamat nem volt egyenletes: a két világháború közötti, ún. katolikus reneszánsz idején a férfiak újra aktívabban részt vettek a hitéletben, még ha nem is minden esetben személyes meggyőződés alapján, hanem társadalmi-munkahelyi elvárás miatt, míg a második világháború után, a kommunista diktatúra idején hirtelen és nagy számban visszavonultak az aktív vallásgyakorlattól, szintén hasonló okokból, s így ez újra elsősorban a nők működési terepévé vált, akik között ezt a pártállami vezetés is elnézőbben kezelte. Bár jelentős külföldi kutatások irányulnak a jelenség feltárására, azonban hazánkban az erre vonatkozó kutatások még gyerekcipőben járnak, és csak az áhítati irodalom területén történtek ilyen irányú feldolgozások.¹

A katolikus vallás feminizálódásának egyik legfőbb megnyilvánulási formája a 19. század utolsó harmadától a hitbuzgalmi társulatok tagságának erős női túlsúlya volt, amire az egyik legjobb példát a Mária-kongregációk szolgáltatják. A kongregációk elsődleges célját az egyéni vallásosság és lelki élet elmélyítése jelentette Szűz Mária erényeinek követése által.² A társulat eredete a 16. századba nyúlik vissza: 1563-ban Jean Leunis jezsuita atya a római jezsuita kollégiumban egy ifjúsági Mária-társulatot alapított a buzgóbb tanítványok számára, melyet XIII. Gergely pápa 1584-ben hagyott jóvá. A Mária-kongregációk hamarosan az egész katolikus világban elterjedtek. A kongregációk a barokk korban Magyarországon is népszerű társulati formának számítottak, de a jezsuita rend 1773-as feloszlata, illetve II. József társulatokat feloszlató ren-

1 A téma rövid hazai ismertetése a legfontosabb külföldi szakirodalommal, illetve ennek megjelenése az áhítati irodalomban: FRAUHAMMER Krisztina, *Imák és olvasatok*, MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, Szeged, 2019, 68–74.

2 BANGHA Béla, *Mi a kongregáció?* Budapest, 1911. 3–9, 16–23.; LÖFFLER Fülöp, *A Mária-kongregációk*. „Mária-kongregáció”, Budapest, 1925, 8–67.; *Kongreganisták kézikönyve*, „Mária-kongregáció” szerkesztősége, Budapest, [1937], 16. kiadás. 3–5., 84–86.; SMID Mária Bernadett, *A szájától a szemig. A Mária-kongregációs ifjúság erkölcsi nevelése a 20. század első felében = Történet – muzeológia: Tanulmányok a múzeumi tudományok köréből a 60 éves Veres László tiszteletére*, szerk. VIGA Gyula – GYULAI Éva, Miskolci Egyetem BTK Történettudományi Intézet, Miskolc, 2010, 457–464.; JUNG Károly, *A Mária-leány kézikönyve = A Pannónia Énektől a Mária-lányokig*, szerk. JUNG Károly, Újvidék, 2001, 214–234.

deletei hatására megszűntek, s csak kevés helyen sikerült újraindítani őket.³ A jezsuita rend visszatérte után, a 19. század végétől azonban az ún. katolikus reneszánsz időszakában újra elterjedtek a kongregációk Magyarországon, s a 20. század első felében az egyik legnépszerűbb katolikus hitbuzgalmi társulati formává váltak. A jezsuiták az egyéni lelki élet fejlesztésén túl a kongregációk feladatának tekintették a katolikus társadalmi elit kinevelését is, ezért ezt a századfordulón elsősorban a közép- és felsőfokú iskolák diákjai körében, illetve a városi felső- és középosztályban népszerűsítették, de az 1910–20-as években már az alacsonyabb társadalmi rétegekben is meghonosodott a jezsuita rend „irányváltása” következtében.⁴

A kongregációk egyedi sajátossága volt, hogy a legtöbb hitbuzgalmi társulattal szemben kizárólag egyazon nemű, korú, illetve társadalmi helyzetű és műveltségű tagokat tömörítettek. Így a századfordulón a diák- és férfikongregációk mellett női kongregációk is alakultak, melyek a helyi katolikus női társadalom meghatározó közösségeivé váltak. Egyes nagyobb településeken,⁵ mint például Pécsen, több női kongregáció is alakult a különböző társadalmi rétegek számára, melyek működése az általános alapelvek érvényesülése mellett jelentős, a tagság összetételéből adódó különbségeket is mutatott, jól tükrözve az egyes rétegekhez tartozó nők eltérő életmódját, lehetőségeit és igényeit.⁶ Ezek

- 3 MOHL Antal, *A Mária-kongregációk története. Különös tekintettel hazánkra*, Győr, 1898; LÖFFLER, I. m., 68–83.; HERMANN Egyed, *A Katolikus Egyház története Magyarországon 1914-ig*, Aurora, München, 1973, 332., 373., 442., 496.; TUSKÉS Gábor – KNAPP Éva, *Vallásos társulatok Magyarországon a 17–18. században = Néprajzi Látóhatár I.* 1992, 3–4. 28., 33–34.; KÁDÁR Zsófia, *Vallásos társulatok a 17–18. századi Magyar Királyságban = Jezsuiták Magyarországon a kezdetektől napjainkig*, szerk. SZOKOL Réka – SZÓNYI Szilárd, Jezsuita Kiadó – Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya, Budapest, 2021, 164–197.
- 4 PETRUCH Antal, *Száz év a magyar jezsuiták múltjából I.* Korda, Kecskemét, 1992. I. 141–142., 260–261., II. 161–168., 335–348.; VARRÓ Ágnes, *A Mária kongregációk és a Mária-lányok társulatának erkölcsnevelő törekvései és hatása a székesfehérvári egyházmegyében = Népi vallásosság a Kárpát-medencében 7.* szerk. S. LACKOVITS Emőke – SZŐCSNÉ GAZDA Enikő, Székely Nemzeti Múzeum – Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, Sepsiszentgyörgy – Veszprém, 2007, 247–254.; SMID Mária Bernadett, *Mária útjai. Katolikus belmisszió a 20. század első harmadában Magyarországon a jezsuiták működése nyomán = Alsópapság, lokális társadalom és népi kultúra a 18–20. századi Magyarországon*, szerk. BÁRTH Dániel, ELTE BTK Folklore Tanszék, Budapest, 2013, 286–307.; TENGYEL Adrienn: *A pécsi Mária-kongregációk a dualizmus korában*, *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 2013/3–4., 81–104.
- 5 Például Pozsonyban 1907-ben nyolc kongregáció működött: egy diák-, három férfi-, egy asszony- és három leánykongregáció. PETRUCH, I. m., I. 260–261.
- 6 A korabeli pécsi női társadalom jellemzőit lásd: ÁRVAI Tünde, *Városanyák. Mozaikok a pécsi nők 19–20. századi történetéből*, Pécs, 2015; A pécsi katolikus lakosság körében a Mária-kongregációk mellett más hitbuzgalmi társulatok is működtek, melyekben szintén többségében nők vettek részt, kivéve a kimondottan férfitársulatként működő Credót. TENGYEL Adrienn, *A katolikus egyesületek 1845 és 1950 között = A Pécsi Egyházmegye ezer éve*, szerk. SÜMEGI József, Fény Kft., Pécs, 2008, 178–184.; TENGYEL Adrienn, *Az Oltáregylet Pécsen = Eucharisztia és úrvacsora a magyarországi vallási kultúrában 1.*, szerk. BARNÁ Gábor, MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged, 2019, 112–123.; TENGYEL Adrienn,

vizsgálata mind az egyház-, mind a társadalom-, mind a nőtörténeti kutatások számára érdekes összehasonlításra ad alkalmat.⁷

Pécsett az első Mária-kongregációt a török alóli felszabadulás után a jezsuita atyák alapították meg gimnáziumukban 1698-ban, amelyet azonban II. József megszüntetett.⁸ Több mint száz év után, 1901-ben alakult újra Mária-kongregáció a városban, a Miasszonyunk-rend Tanítónőképző Intézetében. Ez rövid időn belül olyan népszerűsége tett szert, hogy az elkövetkező három évtizedben sorra létesültek a különféle kongregációk Pécsett. A Mária-kongregációk két nagy csoportja alakult ki: az iskolai kongregációk – szinte minden közép- és felsőfokú iskolában működött kongregáció⁹ – és a felnőttkongregációk, ide tartozott az Urak (1911 előtt),¹⁰ az Úrinők (1906), a Felnőtt Leányok (1917), a Leányalkalmazottak (1918), az Úrileányok (1920) és az Iparos Asszonyok Mária-kongregációja (1924).¹¹

A 20. század első éveiben a pécsi Miasszonyunk-rend iskolakomplexumában¹² sorra megalakultak az egyes iskolatípusokhoz kapcsolódó Mária-kongregációk: mint láttuk, 1901-ben a Tanítónőképző Intézetben, 1903-ban a Belső Polgári Iskolában, 1906-ban pedig a Külső Polgári Iskolában, mely az 1910–1911-es tan-

A ferences világi harmadrend Pécsett a két világháború között = Vallásos életmód és kultúra a Kárpát-medencében 10., szerk. PILIPKÓ Erzsébet – FOGL Krisztián Sándor, Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, 2017, 185–208.

- 7 A napjainkban igen népszerű nőtörténeti kutatások a téma katolikus hitéleti vonatkozásait kevésbé vizsgálták, bár a két kutatási területnek számos kapcsolódási pontja van, s a jövőbeli kutatások sok új eredményt hozhatnak. KÉRI Katalin, *Tendenciák és eredmények a nőnevelés történet kutatásában = „Asszonyoknak igen sokat kell tudni...” Új kutatások a nőnevelés történetéről.* Kronosz, Pécs, 2019, 17–30.
- 8 SZENTKIRÁLYI István, *Őseink buzgósága III.*, *Pécsi Katholikus Tudósító* 1922. aug. 108–109.; MOHL, I. m., 173.; HORVÁTH István – KIKINDAI András – SÜMEGI József, *Vallási élet a barokk korban = A Pécsi Egyházmegye ezer éve, I. m.*, 112.; HORVÁTH István – KIKINDAI András, *A felvilágosodás és a liberalizmus kora = A Pécsi Egyházmegye ezer éve I. m.*, 130.
- 9 A Miasszonyunk-rend Tanítónőképző Intézetében (1901), a Püspöki Tanítóképző Intézetben (1902), a Miasszonyunk-rend Belső Polgári Iskolájában (1903), a Miasszonyunk-rend Külső Polgári Iskolájában (1906), a Püspöki Joglyceumban (1908), az Állami gr. Széchenyi Reáliskolában (1908), a Pius Főgimnáziumban kettő (1914 és 1919), a Ciszterci Főgimnáziumban kettő (1917 és 1918–1921 között), a Magyar Királyi Honvéd Hadapródiskolában (1917), a Női Felsőkereskedelmi Iskolában (1920), a Fiú Felsőkereskedelmi Iskolában (1921), az Erzsébet Tudományegyetemen kettő a férfi és a női hallgatók részére (1923–1925 között), a Községi Polgári Leányiskola és Nőipariskolában (1935 előtt), valamint a Községi Polgári Fiúiskolában (1941 előtt).
- 10 Az Urak kongregációjából az 1920-as évek elején kivált az Akadémikus Urak kongregációja, azonban néhány év múlva a két kongregáció újra egyesült.
- 11 TENGYEL 2013, I. m., 81–104.
- 12 A pécsi Miasszonyunk-rend iskoláinak ismertetését lásd: SZENTKIRÁLYI István, *A pécsi Notre-Dame Nőzárda és iskolái*, Taizs József Könyvnyomdája, Pécs, 1908; TAKÁCS Zsuzsanna Mária, *A pécsi Notre-Dame „iskolakombinátja”, Képzés és Gyakorlat* 2011/1–2. 57–63.; TAKÁCS Zsuzsanna Mária, *A Miasszonyunk Női Kanonokrend pécsi iskoláinak fejlődése a kezdetektől a XX. század közepéig = Hagyomány és megújulás*, szerk. SÁRKÁNYÉ LENGYEL Mária, Pécsi Leőwey Klára Gimnázium, Pécs, 2017, 63–74.

évben az iskola átszervezésével átalakult polgári iskolai Mária-kongregációvá.¹³ Azonban a polgári iskolában időközben végzett felnőtt leányok továbbra is egy kongregációba jártak az iskolásokkal, ezért az 1916–17-es tanévben a társulat létszáma – a rendes tagok és a jelentkezők – már jócskán meghaladta a négy-százat is, így azt két csoportra osztották: az iskola növendékeire és a már végzett, idősebb leányokra, akik ezentúl külön tartották összejeveleteiket, csak a nagy ünnepeken vettek részt együtt.¹⁴ Azonban a tagok nagy korkülönbsége és a megnövekedett létszám miatt 1917 szeptemberében a kongregáció vezetősége azzal a kéréssel fordult Zichy Gyula püspökhöz, hogy engedélyezze egy külön kongregáció megalakítását a felnőtt leányok számára, mivel az ő igényeiknek már jobban megfelelt volna egy külön társulat. 1917. november 3-án fel is terjesztették az alapszabályukat engedélyeztetés végett a püspöknek, aki azt kisebb javítások után jóváhagyta. Az új kongregáció a Felnőtt Leányok kongregációja nevet kapta és tagjai négy középiskolai – gimnáziumi vagy polgári – osztályt végzett leányok lehettek, és minden olyan 16 éven felüli leány, „kinek társadalmi állása és erkölcsi viselete ellen kifogás nem tehető”.¹⁵ Felső korhatár nem volt, de a 40 év feletti tagok már nem számítottak sem választónak, sem választhatónak a társulat tisztikarába. Társulatuk különös pártfogójának Szent Ágneszt és Szent Józsefet választották. Zichy püspök Fejes Károly hazatért tábori lelkészt nevezte ki a társulat elnökévé. Az új kongregáció továbbra is a Miasszonyunk-rendhez kapcsolódott, és ennek megfelelően a zárda iskolai kongregációihoz hasonlóan a főnökdasszony igazgatónőt is kinevezett az élére az apácák közül.¹⁶

Egy évvel később, 1918. december 8-án, Szűz Mária szeplőtelen fogantatásának ünnepén egy újabb leánykongregáció alakult a Miasszonyunk-zárdában: a Leányalkalmazottak Mária-kongregációja, kimondottan az alacsony iskolai végzettségű varróleányok, cselédek, üzleti és hivatali alkalmazottak, valamint más hasonló foglalkozású leányok számára.¹⁷ A tagok társadalmi és anyagi helyzetét jól tükrözi Pércsics Vince, a kongregáció első prézesének kérvénye, aki Zichy Gyula püspöktől kért támogatást a társulat számára, mivel úgy vélte, hogy ezek a leányok olyan szegény körülmények között élnek, hogy nem lehet tőlük tagdíjat kérni, az anyagi nehézségek pedig a szervezet fejlődését hátráltathatják.

13 TENGELY 2013, I. m., 81–104.

14 A *Miasszonyunkról nevezett pécsi nőzárda nevelő- és tanintézeteinek értesítője az 1916/1917. iskolai évről*. Pécs, 1917, 74–75.

15 Pécsi Püspöki Levéltár (továbbiakban: PPL) 3504/1917.

16 PPL 2898/1917 (In: PPL 3504/1917), PPL 3504/1917.

17 PPL 164/1919, 1245/1919; *Dunántúl* 1929. márc. 24. 4.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922. ápr. 5., 1925. máj. 10. 5–6., 1927. júl.–aug. 4–5. (A Pécsi Katolikus Tudósító negyed évszázados fennállása alatt igen gyakran változtatta formáját, olykor csak a hónapot, máskor pedig a megjelenés napját is feltüntetve. Ezért hivatkozásainkban a lap esetében két szám esetén az első a megjelenés napját, a második pedig az oldalszámot jelzi, egy szám esetén pedig az oldalszámot).

Zichy püspök adott is céljaira 200 koronát.¹⁸ A létrejövő társulat újdonságnak számított Pécs vallási életében, mivel a korábbi felnőttkongregációk – az Urak, az Úrinők és a Felnőtt Leányok kongregációja – csakis a város középosztálybeli tagjait tömörítették. A társulatot a korban többféle elnevezéssel is illették: eredetileg Leányalkalmazottak kongregációjának hívták,¹⁹ de az 1920-as évek közepétől a helyi szóhasználatban egyre inkább elterjedt az Iparos Leányok kongregációja elnevezés,²⁰ majd pedig 1928-ban hivatalosan is felvette védőszentje, Alexandriai Szent Katalin nevét, és ettől kezdve mindvégig így szerepel a forrásokban.²¹ Az új kongregációt hamarosan, 1919 márciusában Zichy püspök is jóváhagyta és bejelentette a római anyatársulatnak.²²

1920 januárjában, a szerb megszállás nehéz időszakában egy harmadik leánykongregáció is alakult a városban Úrileányok kongregációja néven 12 taggal, szintén a zárdához kapcsolódóan. A társulat tagjai – a nők körében – magasan számító iskolai végzettséggel, gimnáziumi vagy kereskedelmi értettséggel vagy tanítónői oklevéllel rendelkező leányok lehettek. A társulat első prézese Kipper Károly jezsuita atya volt. A kongregáció – a Felnőtt Leányok kongregációjához hasonlóan – Szent Ágnest választotta pártfogójának, bár elnevezésében ezt soha nem használta.²³

A három leánykongregáció jól leképezte a város női társadalmának tagozódását, hiszen mind a kétkezi munkából élő cselédek, varróleányok és hasonló foglalkozású, alacsony státuszú leányok, mind a polgárit végzett, a középpolgársághoz tartozó, részben alkalmazottként, részben háztartásbeliként tevékenykedő leányok, mind az úri osztályhoz tartozó, magasan iskolázott, részben szellemi munkát végző, tanítónőként dolgozó, részben jómódú úrinőként élő leányok számára alakult megfelelő kongregáció néhány év leforgása alatt. Egyedül a nehézipari munkásnők számára nem létezett kongregáció, feltehetően azért, mert egyrészt az egyház ekkor már nehezen tudta elérni a munkásságot – bár éppen Pécsen voltak előremutató, lelkes kezdeményezések a munkáspasztoráció területén²⁴ –, másrészt pedig ők főleg a város peremkerületeiben, a bányatelepeken éltek, és ezért alapvetően nem kötődtek a zárda iskoláihoz sem. De hasonlóképpen jól tükrözték a kongregációk a város „leányképző központjának”, a Miasszonyunk-rend iskoláinak tagozódását is, mivel ezek a különböző iskolatípusok – az elemi és hozzá kapcsolódóan a gyakorló

18 PPL 164/1919.

19 PPL 1245/1919; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922. ápr. 54., 1922. máj. 74–75., 1922. szept.–okt. 134., 1925. máj. 10. 5–6.

20 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1926. okt. 3. 15., 1926. nov. 1. 14., 1926. nov. 28. 13., 1927. ápr. 10. 17., 1927. júl.–aug. 23., 1927. szept. 18. 6., 1928. ápr. 29. 20., 1928. máj. 27. 19.

21 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1928. máj. 27. 19.

22 PPL 1245/1919.

23 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922. ápr. 53., 1925. máj. 10. 5–6., 1927. júl.–aug. 3–4.

24 GERGELY Jenő, *A Katolikus Egyház története Magyarországon 1919–1945*, Pannonica, H. n., 1999, 224–226.

gazdasági ismétlőiskola, a polgári és a tanítónőképző, illetve a leánygimnázium – végzett, az iskolai kongregációkból már kinőtt növendékeinek igényeit elégítette ki, nyilván tagságuk is elsősorban belőlük verbuválódott. Ezt mutatja az is, hogy mindhárom kongregáció a zárdában alakult, és összejövételeit is ott tartotta a későbbi években is.

Az általános kongregációs szabályok szerint²⁵ a leánykongregációknak voltak jelentkezői, jelöltjei és rendes tagjai. Ennek megfelelően az érdeklődők először két hónapig ismerkedtek a kongregációs élettel, majd hat hónapnyi jelöltségi idő következett, amely ünnepélyes tagfelvétellel ért véget, általában abban a templomban, ahol az adott kongregáció a szokásos havi szentáldozását végezte, de indokolt esetben ezt a prézes lerövidíthette vagy meg is hosszabbíthatta.²⁶ Lehetőség volt egyik kongregációból a másikba átlépni, de csakis kellő igazolással, más vallásos társulat tagjai pedig nem lehettek tagok, illetve a kongregáció tagjai sem léphettek be ilyenbe.²⁷

A Felnőtt Leányok Szent Ágnes-kongregációja számított a város legnépesebb felnőttkongregációjának, mivel a zárda polgári iskolájába és így annak kongregációjába is sok leány járt,²⁸ így adott volt a bőséges utánpótlás. Ebből adódóan folyamatos emelkedést láthatunk az 1920-as években: például 1927 nyarán 160, novemberben pedig már 180 tagot számlált.²⁹ Bár sajnos az 1930-as évekből nem rendelkezünk a taglétszámmra vonatkozó adatokkal, de az feltehetően tovább növekedett, mivel az időközben férjhez ment tagok továbbra is a kongregáció tagjainak számítottak, még ha nem is aktívan: bár tisztségeket nem vállalhattak – mivel ezeket mindig leányok töltötték be a források szerint –, de évről évre megújították fogadalmukat Szent Ágnes ünnepén.³⁰ Talán ennek köszönhető, hogy az 1930-as évekre a forrásokból már „kikapott” a társulat eredeti neve, a Felnőtt Leányok kongregációja, és helyette már mindenhol Szent Ágnes-kongregáció néven szerepel. Viszont az aktív tagság létszáma valószínűleg egy idő után stagnált, s amennyivel gyarapodott az iskolai végzősökkel, annyival csökkent is a férjhez menések által, például 1932 februárjában már csak 5 új tagot vettek fel.³¹

25 *Kongreganisták kézikönyve I. m.*, 95–98.

26 PPL 1919/1245; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922. máj. 74–75., 1927. júl.–aug. 23., 1929. jún. 1. 5., 1931. jún. 1. 20., 1932. jún. 1. 16.

27 PPL 1919/1245.

28 Például 1929-ben 53, 1930-ban pedig 39 leány végzett a polgáriban. A „*Mi Asszonyunk*”-ról Nevezett Női Kanonok Rend Pécsi Polgári és Elemi Leányiskoláinak Értesítője az 1928/1929. iskolai évről. Pécs, 1929, 29., A „*Miasszonyunk*”-ról Nevezett Női Kanonok Rend Pécsi Polgári és Elemi Leányiskoláinak Szent Imre-Évi Jubileumi Értesítője az 1929/1930. iskolai évről. Pécs, 1930. 39.

29 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. júl.–aug. 4., 1927. szept. 18. 6., 1927. nov. 27. 18.

30 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1934. jan. 18.

31 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1932. febr. 1. 13.

A Leányalkalmazottak Szent Katalin-kongregációja kezdetben még a kisebb kongregációk közé tartozott, megalapításakor csak 38 tagot számlált,³² amely az 1920-as évek második felére azonban már több mint száz főre gyarapodott.³³ Feltehetően népszerűsége töretlen volt a következő évtizedben is, például 1932 tavaszán 18 új tagot vettek fel.³⁴ Azonban létszáma valószínűleg egy idő után stagnált, mivel szabályzata értelmében a férjhez menő leányok megszűntek a kongregáció tagjai lenni – szemben a Szent Ágnes-kongregációval –, így az utánpótlás mellett több „tagvesztés” is történhetett minden évben. A kilépő menyasszonyok számára viszont nyitott volt az 1924-ben alakult Iparos Asszonyok kongregációja, mely valószínűleg főleg a Szent Katalin-kongregációból kapta utánpótlását.³⁵

Az előbbi kettőhöz képest az Úrileányok kongregációja sokkal szerényebb taglétszámmal rendelkezett, nyilván azért, mert eleve sokkal kevesebb érettségizett vagy tanítónői oklevéllel rendelkező leány élt a városban, mint elemit vagy polgárit végzett. A társulat 1920-ban 12 taggal alakult meg, de két év alatt a tagok összlétszáma már 76-ra emelkedett. De itt is ugyanaz volt a helyzet, mint az előző kettőnél: a tagok egy része időközben férjhez ment, vagy más településen kapott állást, így az aktív tagok száma, akik rendszeresen részt vettek a kongregáció összejövetelein és működésében, negyven körül mozgott.³⁶ Természetesen az elköltözőknek lehetősége volt másik kongregációba átlépni, a férjhez mentek pedig nyilván átléphetek az 1906-ban alakult pécsi Úrinők kongregációjába.

Mindhárom pécsi leánykongregáció tisztségviselői karának összetétele megfelelt az általános kongregációs előírásoknak.³⁷ A papi vezető, a prézes kinevezése a megyéspüspök jogkörébe tartozott. A Leányalkalmazottak Szent Katalin-kongregációja vezetését megalakulásakor Pércsics Vince jezsuita atya vállalta el, aki az 1920-as évek közepéig töltötte be tisztségét.³⁸ Őt követően azonban gyakran, szinte évenként változott a prézes személye. A hivatalt általában a székesegyházi karkáplánok látták el: 1927-ben Tiborc Benő, 1928-ban Gábor

32 PPL 1919/1245.

33 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. júl.–aug. 4–5., 1927. szept. 18. 6.

34 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1932. jún. 1. 16.

35 Lehetséges, hogy az Iparos Asszonyok kongregációjának 1924-es megalakulása is ahhoz az igényhez köthető, hogy a házasságkötés miatt a Szent Katalin-kongregációból kimaradó leányoknak továbbra is legyen lehetősége kongregációs életet élni, mivel az 1918-as megalakulásakor az ismétlőiskolában végzett 14 év körüli első tagok nagyjából ekkorra érték el az eladósort, az Úrinők kongregációjába pedig alacsony társadalmi státuszuk miatt nyilván nem léphettek be. A két kongregáció kapcsolatára utal az is, hogy mint fentebb láttuk, a Szent Katalin-kongregációt az 1920-as években Iparos Leányok kongregációjának is hívták.

36 1922-ben kb. 35 főt, 1927-ben pedig 42 aktív tagot említ a *Pécsi Katolikus Tudósító*. *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922. ápr. 53.; 1927. júl.–aug. 3–4.

37 *Kongreganisták kézikönyve I. m.*, 91–95., 112–130.

38 PPL 164/1919, PPL 1245/1919; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922. ápr. 54., 1925. máj. 10. 5–6.

Pál,³⁹ 1930 tavaszáig pedig Kocsis László, akit Domosvay Lajos, majd szintén egy év múlva Mihalecz Ferenc követett.⁴⁰

A Szent Ágnes-kongregáció prézese alapításakor, 1917-ben Fejes Károly hazatért tábori lelkész, székesegyházi karkáplán lett, aki kilenc évig látta el tisztségét.⁴¹ Valószínűleg 1926-os pécs-rácvárosi plébánosi kinevezése miatt vált meg a kongregációtól, amikor is Gábrriel Pál, a pécsi püspöki tanítóképző intézet tanára követte 1930-ig, miközben a Szent Katalin-kongregációt is vezette.⁴² Az új prézes ekkor egy rövid ideig Mayer Ferenc pécsi hitoktató lett,⁴³ akit 1931 őszétől Erdélyi Gyula püspöki szertartó,⁴⁴ majd pedig 1935-től Várkonyi János szemináriumi spirituális követett.⁴⁵

Az Úrileányok kongregációjának alapítója és első prézese 1922-ben Kipper Károly jezsuita atya volt.⁴⁶ 1925-ben már egy másik jezsuita atyát, Fónay Gábort találjuk a társulat élén,⁴⁷ két évvel később pedig egy másik rendtársukat, Somogyi Jenőt.⁴⁸

Láthatjuk, hogy a Leányalkalmazottak és Felnőtt Leányok kongregációinak vezetői feladataival – az előbbi alapító Pércsics Vince jezsuita atya kivételével – rendszerint a papi hierarchia alján álló, fiatal papokat bízott meg a püspök, ami arra utal, hogy nem volt túl nagy megbecsültsége a prézesi tisztségnek, legalábbis az alacsony társadalmi státusszal rendelkező leányok kongregációi esetében. Sőt, úgy tűnik, hogy ez nem is volt valami szívesen vállalt feladat, mivel például 1938-ban Virág Ferenc püspök addig nem volt hajlandó elfogadni Várkonyi János lemondási kérelmét a Szent Ágnes-kongregáció prézesi tisztéről, „míg valamelyik pécsi pappal nem tud megállapodni, aki ezt a tiszteget magára vállalná”.⁴⁹ Ezzel szemben a magasan iskolázott, művelt úrileányok kongregációjában az egyház szellemi elitjéhez tartozó jezsuita atyák töltötték be a prézesi tisztséget, ami jól mutatja, hogy ennek a társulatnak a tagjai egyrészt magasabb szintű szellemi vezetést igényeltek, másrészt pedig a jezsuiták bizonyára azért is látták el szívesen ezt a tisztséget, mert mint fentebb láttuk,

39 Gábrriel Pál ekkor a pécsi püspöki tanítóképző intézet tanára volt.

40 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. júl.–aug. 4–5., 1928. ápr. 29. 20., 1928. máj. 27. 19., 1930. ápr. 1. 14., 1931. okt. 1. 15., 1932. dec. 1. 28. Sajnos a későbbi prézesek személyére vonatkozóan nem rendelkezünk forrással.

41 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1925. máj. 10. 5–6., 1927. júl.–aug. 4.

42 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. júl.–aug. 4., 1927. nov. 27. 18., 1928. ápr. 29. 20., 1928. máj. 27. 19., 1928. nov. 30. 24–25, 1929. márc. 1. 19., 1930. ápr. 1. 14.

43 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1930. ápr. 1. 14., 1932. jan. 1. 14.

44 PPL 3167/1934; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1931. dec. 1. 12., 1933. febr. 1. 16., 1933. nov. 1. 15.

45 PPL 2943/1938.

46 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922. ápr. 53, 1927. júl.–aug. 3–4.

47 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1925. máj. 10. 5–6.

48 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. júl.–aug. 3–4.

49 PPL 2943/1938.

a rend törekedett a katolikus elitet „kézben tartani”, például a Pécs katolikus férfielitjét tömörítő Urak kongregációját is ők vezették.⁵⁰

A kongregációk tisztikarát a tagság választotta meg saját kebeléből évente, rendszerint az ősz elején, amit ünnepélyes beiktatás követett.⁵¹ A Szent Katalin-kongregációban a szabályzat értelmében a világi vezető, a prefekta kétszer egymás után nem lehetett ugyanaz a személy, ami biztosította a társulatban „az eleven életet”.⁵² Megalakulásakor a prézes és a prefekta mellett csak a vezetők munkáját segítő két asszisztens, egy titkár és négy tanácsos tartozott a Szent Katalin-kongregáció tisztikarába,⁵³ de hamarosan, a kongregáció gyors fejlődése következtében újabb tisztségek is megjelentek: a jelöltmester, a pénztáros, a sekrestyés és a beteglátogató, majd az 1930-as években ezek kiegészültek titkárhelyetttessel, könyvtárossal, könyvtároshelyetttessel, háznaggyal és zászlóssal is.⁵⁴ A kongregáció kebelében az 1930-as évek elején már két szakosztály is működött: a missziós és az eucharisztikus, melyek vezetői szintén a magisztrátus tagjai közé számítottak.⁵⁵ A tisztikar általában havonta ülésezett a kongregációs gyűlések előtt vagy után.⁵⁶

A Szent Ágnes-kongregáció magisztrátusa is hasonló volt, és szintén ősszel választották. Azonban úgy tűnik, hogy itt kevésbé „változatos” volt a vezetés: az 1920-as évek második és az 1930-as évek első feléből származó források szinte mindig ugyanazokat a leányokat említik a tisztikarban, hol prefektaként, hol asszisztensként: például Lehoczky Lujza 1927-ben és 1928-ban asszisztens, 1929-ben pedig prefekta volt, Kerner Mária pedig 1928-ban és 1933-ban lett prefekta, míg 1931-ben asszisztensi tisztséget töltött be. Ezekon kívül más tisztséget nem említenek a források, valószínűleg mivel kisebb létszámú volt a társulat, ezért nem létesítettek annyi tisztséget.⁵⁷

Az Úrileányok kongregációjának tisztikaráról alig rendelkezünk forrással, a korabeli sajtó ezt – szemben a másik két leánykongregációval – csak egy esetben említi. Eszerint 1927-ben Dulánszky Mária volt a társulat prefektája,⁵⁸ aki minden bizonnyal Dulánszky Nándor korábbi pécsi püspök (1877–1896) és az

50 TENGELY 2013, I. m., 81–104.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. máj. 1. 6., 1927. júl.–aug. 5., 1927. szept. 18. 6., 1931. febr. 1. 5.

51 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922. szept.–okt. 134., 1932. nov. 1. 16.

52 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922. szept.–okt. 134.

53 PPL 1245/1919. A kongregáció első tisztikara: Czigler Anna prefekta, Laukotka Mária és Bócz Juliska asszisztensek, Schender Mariska titkár, valamint Tombi Ilona, Gergely Mária, Ábrám Irma és Czéh Teréz tanácsosok.

54 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1932. nov. 1. 16.

55 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1931. dec. 1. 17., 1932. nov. 1. 16., 1932. dec. 1. 28.

56 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1926. nov. 1. 14., 1927. szept. 18. 15., 1927. nov. 27. 19., 1932. márc. 1. 19., 1932. ápr. 1. 11., 1932. jún. 1. 16., 1932. nov. 1. 16.

57 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. júl.–aug. 4., 1928. okt. 28. 15., 1929. márc. 1. 19., 1931. nov. 1. 16., 1933. nov. 1. 15.; *Dunántúl* 1943. nov. 23. 7.

58 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. júl.–aug. 3–4.

Úrinők kongregációjának megalapítását kezdeményező Dulánszky Adolfné⁵⁹ rokona volt, vagyis a város legelőkelőbb katolikus köreiből származott.

A kongregációs élet gerincét a rendszeres közös gyűlések és ájtatosságok jelentették. A Szent Katalin-kongregáció közös összejöveleteit megalapításakor minden vasárnap délután 3-tól tartották a Miasszonyunk-zárdában, melyen mindenkinek rendszeresen és pontosan meg kellett jelennie. Aki ezekről háromszor igazolatlanul elmaradt, azokat kizárták a társulattól.⁶⁰ Azonban ez hamarosan – talán a dolgozó leányok elfoglaltsága miatt – kétheti rendszerességre csökkent, de a helyszíne továbbra is a zárda maradt, és időpontjáról a Pécsi Katolikus Tudósító is rendszeresen hírt adott.⁶¹ Az összejöveleteken először a prézes tartott lelkibeszédet, majd lelkiolvasmányt végeztek, és végül letárgyalták a folyó ügyeket a zárda munkatermében. Ezt követően átvonultak a zárda kongregációs kápolnájába – melyet még a század elején a zárda iskolában működő kongregációk számára létesítettek, de más női kongregációk számára is megnyitottak⁶² –, ahol közös ájtatosságot végeztek,⁶³ mely imádságait egy kis füzetben külön is kinyomtatták a Kongregációs kézikönyvből.⁶⁴ Az összejövetel végén rendszerint uzsonnát osztottak szét a közeli városi kórház betegei között.⁶⁵ Júliusban és augusztusban azonban „nyári szünetet” tartottak, ekkor havonta csak egyszer találkoztak a hónapok első vasárnapján a csodálatosan szép környezetet biztosító Havi-hegyi kápolnában.⁶⁶

A tagok havonta egyszer az általános kongregációs előírásoknak megfelelően⁶⁷ közösen járultak a szentáldozáshoz. A társulat 1919-es szabályzata szerint erre a hónap első vasárnapján került sor, de ez később gyakran más vasárnapokra tevődött át. Kezdetben a városi közkórház kápolnájában tartott szentmiséhez kapcsolódóan végezték a közös áldozást, és a társulat búcsúi is ennek oltárához voltak kötve, de az 1920-as évek közepétől ez áttevődött

59 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. júl.–aug. 3.

60 PPL 1245/1919.

61 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922. ápr. 54., 1925. máj. 10. 5–6., 1925. dec. 1. 11., 1926. okt. 3. 15., 1926. nov. 1. 14., 1926. nov. 28. 13., 1927. máj. 1. 16., 1927. jún. 5. 13., 1927. júl.–aug. 4–5., 1927. szept. 18. 15., 1927. okt. 30. 20., 1927. nov. 27. 19., 1927. dec. 23. 20., 1928. febr. 2. 16., 1928. febr. 24. 19., 1928. ápr. 1. 20., 1928. máj. 27. 19., 1928. szept. 23. 21–22., 1928. okt. 28. 15., 1928. nov. 30. 20., 1929. jan. 1. 13., 1929. márc. 1. 19., 1929. dec. 1. 18., 1930. jan. 1. 13., 1930. febr. 1. 16., 1930. márc. 1. 15., 1931. jan. 1. 17., 1931. febr. 1. 18., 1931. márc. 1. 15., 1931. ápr. 1. 17., 1931. máj. 1. 20., 1931. jún. 1. 20., 1931. okt. 1. 15., 1931. nov. 1. 16., 1932. márc. 1. 19., 1932. ápr. 1. 11., 1932. jún. 1. 16., 1932. nov. 1. 16., 1932. dec. 1. 28., 1934. márc. 29.

62 TENGELY 2013, I. m., 88.

63 *Kongreganisták kézikönyve*, I. m., 6–37., 86–88.

64 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1926. nov. 1. 14.

65 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. júl.–aug. 4–5.

66 PPL 1245/1919; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922. ápr. 54.

67 *Kongreganisták kézikönyve*, I. m., 88.

a székesegyházba a Mária-, illetve időnként a Corpus Christi-kápolnába.⁶⁸ Az ünnepélyes tagfelvételt rendszerint május végén vagy június elején tartották a Miasszonyunk-zárda templomában.⁶⁹

Nagyon hasonló volt a Szent Ágnes-kongregáció működése is, mely összejöveteleinek szintén a zárda adott otthont ugyanúgy kéthetente vasárnap délután 3-kor. Az összejövetel menete is azonos volt, csak fordított sorrendben: itt előbb hallgatták meg a prézes lelkibeszédét és végezték el az ájtatosságot, majd ezt követően tárgyalták meg a társulat aktuális ügyeit. Ezt valószínűleg azért szervezték így, hogy a két kongregáció egymást váltva egy időben tudja használni a zárda kongregációs célokra átengedett termét és a kápolnát. Hasonlóképpen a nyári időszakban ennél is szüneteltek az összejövetelek, csak havonta tartottak ájtatosságot a Havi-hegyi kápolnában, a Szent Katalin-kongregációval közösen. Havi közös áldozásukra szintén az első vasárnapokon került sor a székesegyház Mária-kápolnájában.⁷⁰ Az ünnepélyes jelölt- és tagfelvételre és a fogadalom-megújításra védőszentjük, Szent Ágnes ünnepe (jan. 28.)⁷¹ környékén került sor a székesegyházban vagy időnként a zárdakápolnában, de – bizonyára a jelöltek nagy száma miatt – időnként más időpontban is tartottak tagfelvételt.⁷² Emellett másik védőszentjük, Szent József ünnepéről is megemlékeztek közös áldozással.⁷³ Halottak napján közösen részt vettek a társulat elhunyt tagjaiért a prézes által bemutatott szentmisén, és a szokásos összejöveteleken is mindig imádkoztak értük és a távollévő tagokért.⁷⁴

68 PPL1245/1919; *Pécsi Katolikus Tudósító*, 1922. ápr. 54., 1926. okt. 3. 15., 1926. nov. 1. 14., 1926. nov. 28. 13., 1927. máj. 1. 16., 1927. júl.–aug. 4–5., 1927. okt. 30. 20., 1927. dec. 23. 20., 1928. febr. 2. 16., 1928. máj. 27. 19., 1928. szept. 23. 21–22., 1928. okt. 28. 15., 1928. nov. 30. 20., 1929. jan. 1. 13., 1929. márc. 1. 19., 1929. jún. 1. 5., 1929. dec. 1. 18., 1930. febr. 1. 16., 1930. márc. 1. 15., 1931. jan. 1. 17., 1931. márc. 1. 15., 1931. ápr. 1. 17., 1931. máj. 1. 20., 1931. jún. 1. 20., 1931. okt. 1. 15., 1932. ápr. 1. 11., 1932. nov. 1. 16., 1934. márc. 29.; *Dunántúl* 1936. márc. 28. 5.

69 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922. máj. 74–75., 1927. júl.–aug. 23., 1929. jún. 1. 5., 1931. jún. 1. 20., 1932. jún. 1. 16.

70 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1921. máj. 15. 16., 1921. jún. 3. 31–32., 1921. jún. 29. 48., 1925. máj. 10. 5–6., 1925. jún. 7. 10., 1927. jún. 5. 13., 1927. júl.–aug. 4., 1927. dec. 23. 20., 1928. febr. 2. 17., 1928. ápr. 29. 18., 1928. máj. 27. 19., 1928. okt. 28. 15., 1928. nov. 30. 20., 1929. jan. 1. 12., 1929. jan. 1. 12., 1929. márc. 1. 20., 1929. márc. 1. 20., 1931. jan. 1. 17., 1931. febr. 1. 17., 1931. márc. 1. 17., 1931. ápr. 1. 15., 1931. ápr. 1. 5., 1931. máj. 1. 20., 1931. jún. 1. 19., 1931. okt. 1. 11., 1931. nov. 1. 16., 1931. dec. 1. 12., 1932. jan. 1. 14., 1932. febr. 1. 13., 1932. febr. 1. 13., 1932. márc. 1. 19., 1932. máj. 1. 13., 1932. jún. 1. 16., 1932. nov. 1. 13., 1933. febr. 1. 16., 1933. máj. 1. 3., 1933. jún. 1. 2., 1933. nov. 1. 15., 1933. dec. 1. 2., 1934. jan. 18., 1934. febr. 24., 1934. márc. 29., 1934. ápr. 27., 1934. máj. 29., 1934. jún. 28.

71 1960-ig január 28-án tartották Szent Ágnes ünnepét, szemben a mai január 21-i ünnepel.

72 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. júl.–aug. 4., 1929. jan. 1. 12., 1931. jan. 1. 17., 1931. ápr. 1. 5., 1931. máj. 1. 20., 1931. okt. 1. 11., 1932. jan. 1. 14., 1932. febr. 1. 13., 1933. febr. 1. 16., 1934. jan. 18., 1934. máj. 29.

73 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1934. márc. 29.

74 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1931. ápr. 1. 5., 1932. nov. 1. 13., 1933. nov. 1. 15.

Az Úrileányok kongregációja szintén a zárdában tartotta gyűléseit és közös ájtatosságait, de nem vasárnap, hanem kéthetente szerda délutánokon, mivel – szemben a fizikai munkát végző leányokkal, akiknek csak vasárnap volt szabadidejük – ők hétköznap is részt tudtak venni rajta. A közös áldozásukat sem vasárnap, hanem első péntekenként végezték a zárdakápolnában, amely a korban népszerű első pénteki Jézus Szíve-ájtatosság miatt is megfelelő időpontnak tűnhetett. Később kialakult, hogy csak az első szerdán tartottak rendes gyűlést, a második alkalommal pedig „vitagyűlést”, amely talán valamilyen apologetikus tárgyú előadás meghallgatását és megvitatását jelentette.⁷⁵ A tagfelvételt május utolsó vasárnapján tartották.⁷⁶

A leánykongregációkban nemcsak vallási, hanem élénk kulturális és társadalmi élet is zajlott: évente egyszer-kétszer műsoros rendezvényeket szerveztek szavalkozásokkal, beszédekkel, felolvasásokkal, ének- és zeneszámokkal, színdarabokkal és a korban divatos élőképek előadásával.

A Szent Katalin-kongregációban különösen pezsgő kulturális élet folyt, talán azért, mert ezeknek a szerény anyagi helyzetű leányoknak nem nagyon voltak más ilyen irányú lehetőségeik. Ez elsősorban különféle – gyakran jótékony célú – rendezvényeken tartott műsoros előadásokban nyilvánult meg. Különösen védőszentjük, Alexandriai Szent Katalin ünnepét (november 25.) ülték meg fényesen. Mivel ez nem volt munkaszüneti nap, ezért rendszerint a rákövetkező vasárnapon tartották. Ekkor reggel közösen misét hallgattak és szentáldozáshoz járultak, majd műsoros ünnepséget tartottak, sőt 1925-ben még színdarabot is előadtak a szent életéről.⁷⁷ Minden évben szerveztek farsangi „teaestélyt” is általában a Katolikus Legényegylet helységében, melynek műsora versekből, ének- és zeneszámokból, valamint vidám színdarabból állt – például 1929-ben a *Póru jár kisértet* című egyfelvonásos bohózatot adták elő –, melyet táncmulatság követett, ami nyilván jó alkalom volt arra, hogy a hasonló világnézetű és társadalmi helyzetű katolikus leányok és fiatal emberek ismeretségeket köthessenek.⁷⁸ De emellett a Keresztényszocialista Egyesületben és a Katolikus Legényegyletben gyakran szerveztek vallásos témájú színielőadásokat és műsorokat is, például 1927 és 1928 januárjában a magyar leányifjúság védőszentje, a szentté avatás előtt álló Árpád-házi Boldog Margit napján rendeztek műsoros estet, 1927. április 3-án *A kereszt üdvözt* című ötfelvonásos darabot, 1928 virágvasárnapján pedig a *Pontiola* című bibliai témájú színművet adták elő.⁷⁹ Időnként felléptek a keresztény-

75 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1921. máj. 15. 16., 1921. jún. 3. 31–32., 1921. szept. 8. 96., 1922. ápr. 53., 1925. máj. 10. 5–6., 1927. júl.–aug. 3–4.

76 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. júl.–aug. 3–4.

77 PPL 1245/1919; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1925. dec. 1. 11., 1927. nov. 27. 19., 1928. okt. 28. 15., 1931. nov. 1. 16., 1931. dec. 1. 17., 1932. dec. 1. 28.

78 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1929. márc. 1. 19., 1931. febr. 1. 18., 1932. febr. 1. 19., 1934. febr. 25., 1934. márc. 29.

79 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922. ápr. 54., 1925. dec. 1. 11., 1927. júl.–aug. 4–5., 1927. dec. 23. 20., 1928. febr. 2. 16., 1928. febr. 24. 19., 1929. márc. 1. 18., 1928. ápr. 29. 20.

szocialista ifjúsági Arany János Önképzőkörben is,⁸⁰ valamint a Szent Ágnes-kongregációval együtt rendszeresen szerepeltek az Iparos Asszonyok kongregációja által szervezett, nagy népszerűségnek örvendő karácsonyi vásár esti műsorán.⁸¹ Kiemelkedő jelentőségű rendezvényük volt 1929 virágvasárnapján tízéves fennállásuk jubileumi ünnepe a Katolikus Legényegylet dísztermében, melyre gazdag műsort állítottak össze ünnepi beszéddel – melyet Györkös József leánygimnáziumi igazgató tartott –, versekkel, énekekkel, színdarabbal és a kongregáció történetének felolvasásával.⁸² A kongregáció kebelében énekkar is működött, mely a közös miséken és a rendezvényeiken szerepelt.⁸³ A kongregáció a vallási és kulturális igények mellett tagjai illendő szórakozásáról is gondoskodott: mint említettük, a táncmulatságok mellett például 1928 júniusában egész napos kirándulást szerveztek Fonyódra és Badacsonyra, ahova a csekély jövedelmű leányok a kongregáció segítségével nélkül valószínűleg nem tudtak volna eljutni.⁸⁴

A Szent Ágnes-kongregáció szintén minden évben szervezett műsoros teadélután a farsangi időszakban, szintén a Katolikus Legényegylet nagytermében. A műsor után teát és a kongreganisták által készített süteményeket lehetett fogyasztani a büfében, illetve tombolahúzásra és táncra is sor került. Az igényes rendezvény valószínűleg nagy népszerűségnek örvendett a városban, olyannyira, hogy 1928-ban például még Virág Ferenc püspök is megtisztelte jelenlétével.⁸⁵ A teadélutánok bevételét a kongregáció saját vagy jótékony céljaira fordította. Egyes években az is előfordult, hogy nemcsak farsangkor, hanem ősszel, az ún. kisfarsangi időszakban is szerveztek hasonló rendezvényt.⁸⁶ A társulat kebelében énekkar is működött Számpál Pál tanár vezetésével, mely a székesegyházban a vasárnapi 11 órai misén énekelt.⁸⁷ A Szent Ágnes-kongregáció életében is nagy jelentőségű volt tízéves jubileumának megünneplése. Erre 1927. november 20-án került sor a Belvárosi Katolikus Kör nagytermében díszközgyűlés keretében. A kongregáció énekkari műsora után Kocsis L. Köszöntő

80 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922. ápr. 54.

81 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1929. dec. 1. 14., 1931. jan. 1. 14–15., 1932. jan. 1. 11–12., 1932. dec. 1. 24., 1937. nov. 1. 199., 1937. dec. 1. 218.

82 *Dunántúl* 1929. márc. 24. 4.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1929. márc. 1. 18.

83 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1926. nov. 28. 13., 1927. júl.–aug. 4–5.

84 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1928. máj. 27. 19.

85 Például az 1928-as teadélután műsora: a prézes nyitóbeszéde; énekkari műsor Számpál Pál vezetésével; egy kongreganista zongoraszólója, Kocsis I. Modern élet c. vígjátéka, fátyoltánc. 1931-ben az énekszámok és a színdarab mellett a műsor fő attrakciója a Gebauer Ernő festőművész elgondolása alapján rendezett Szent Ágnes fogadtatása a mennyben című élőképek volt. *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. dec. 23. 20., 1928. febr. 2. 17., 1928. ápr. 1. 22., 1931. márc. 1. 20., 1931. ápr. 1. 5., 1932. jan. 1. 14., 1932. febr. 1. 13., 1933. febr. 1. 16., 1934. jan. 18., 1934. febr. 24.

86 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1935. okt. 175.

87 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. júl.–aug. 4., 1929. márc. 1. 19., 1931. ápr. 1. 5., 1935. jún. 141.

ének című versét szavalta el az egyik tag, majd a társulat „krónikása” felolvasta a titkári jelentést, valószínűleg az eltelt tíz év eredményeiről és eseményeiről. Ezt Fejes Károly, a kongregáció alapítójának és nemrég leköszönt elnökének ünnepi beszéde követte, majd különféle ének- és zeneszámok. A záróbeszédet az új prézes, Gábrriel Pál tartotta.⁸⁸

Valószínűleg az Úrileányok kongregációja szervezésében is sor került időnként hasonló rendezvényekre, bár ezek közül csak egyről tudósítanak a korabeli források: 1933. május 7-én – sajnos nem tudni, milyen alkalomból – előadtak egy valószínűleg ókeresztény témájú 5 felvonásos színdarabot *A rabszolganő* címmel Danis Jenő színművész rendezésében.⁸⁹ Emellett a kongregációban énekkar is működött külön szakosztályként, mely a belvárosi plébániatemplomban énekelt a fél 12-es misén vasárnap és ünnepnapokon.⁹⁰ Ismert az is, hogy az 1921. december 8-i városi kongregációs ünnepségen a kongregáció egy tagja operarészleteket adott elő zongorakísérettel.⁹¹

A rendezvények műsorainak felépítése jól illusztrálja a három kongregáció tagjainak eltérő műveltségi szintjét. Míg az alacsony iskolázottságú leányalkalmazottak műsorai szinte mindig a szokásos versből, zene- és énekszámából és színdarabból álltak, addig a magasabb műveltséggel és nyilván ebből adódóan szélesebb körű ismeretekkel és kulturális tapasztalatokkal rendelkező Felnőtt Leányok kongregációja műsorait időnként egy-egy különleges műsorszámmal is kibővítette, például 1928-ban „fátyoltáncot” adtak elő,⁹² míg három évvel később a korban népszerű életképet rendeztek *Szent Ágnes fogadtatása a mennyben* címmel Gebauer Ernő festőművész tervei alapján.⁹³ A legmagasabb műveltséggel és ebből adódóan feltehetően legkifinomultabb ízléssel rendelkező Úrileányok kongregációjának műsorában pedig már a magas kultúrához tartozó operarészletekkel is találkozhatunk, s a művészi igényesség jelenik meg abban is, hogy – mint fentebb láttuk – egy valódi színművész rendezésében adták elő színdarabjukat.⁹⁴

A kongregációs szabályok minden tagnak előírták a napi lelkiolvasmányok olvasását, így általában minden kongregáció kebelében működött egy saját könyvtár.⁹⁵ Feltehetően a Szent Katalin-kongregáció az 1930-as években már rendelkezett egy szerény könyvtárral – minden bizonnyal a Miasszonyunk-zárdában, ahol rendszeres összejöveteleiket tartották –, mivel 1932-ben a magisztrátusban már szerepel a könyvtáros tisztsége.⁹⁶ Hasonlóképpen a

88 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. nov. 27. 18.

89 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1933. máj. 1. 2.

90 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922. ápr. 53.

91 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1921. dec. 144–145.

92 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1928. ápr. 1. 22.

93 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1931. márc. 1. 20.

94 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1921. dec. 144–145., 1933. máj. 1. 2.

95 TENGELY Adrienn, *A Mária-kongregációs könyvtárak a 20. század első felében*, Kulturális Szemle 2017/1. 65–70.

96 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1932. nov. 1. 16.

Szent Ágnes-kongregációnak is sikerült saját könyvtárat létrehoznia, ha nem is mindjárt megalapításakor, mert az 1930-as farsangi bevételéből „már is jelentős” könyvtárát gazdagította.⁹⁷ Sajnos arról nem szólnak a források, hogy az Úrileányok kongregációja rendelkezett-e könyvtárral.

Idővel mindhárom kongregációban külön szakosztályok alakultak valamilyen speciális vallási cél előmozdítására, illetve ápolására, melyek tagjai a kötelező kongregációs összejövetelek mellett saját gyűléseket és közös szentáldozást is tartottak.

A Szent Katalin-kongregációban igen erős missziós lelkület élt,⁹⁸ melynek okát valószínűleg abban kell látnunk, hogy a társulatnak sok tagja tartozott a ferencesek által gondozott Szigeti-külvárosi plébániához,⁹⁹ ahol a szerzetesek megismertették a leányokat a ferencesek által is sok helyen működtetett külmissziók ügyével. Külön missziós szakosztály alakult a kongregáció kebelében,¹⁰⁰ 1929-ben pedig a társulat testületileg belépett a ferences Missziószövetségbe.¹⁰¹ Elsősorban a kínai magyar ferences missziókat támogatták a maguk szerény lehetőségeihez mérten különféle módokon, jó kapcsolatot ápolva a Kínában szolgálatot teljesítő Károlyi Bernát ferences atyával, akinek a messzeségből a kongregációnak küldött köszönőlevelét még a Pécsi Katolikus Tudósító is leközölte.¹⁰² A társulat tagjai egyrészt felkeltették és ébren tartották a missziós lelkületet a város szélesebb közönségében missziós témájú műsorok és előadások szervezésével, másrészt missziós rendezvényeiken tombolát árultak,¹⁰³ illetve vasárnaponként a székesegyház előtt a Szív újságot árulták, melynek bevételét szintén a missziók javára fordították.¹⁰⁴ De a figyelemfelkeltés és az anyagiak mellett buzgó imával is támogatták a missziókat, sőt a közös havi áldozást is erre a célra ajánlották fel.¹⁰⁵ Az 1930-as években eucharisztikus szakosztály is működött a kongregáció kebelében, de annak ilyen aktív tevékenységéről nem tudósítanak a források.¹⁰⁶

97 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1931. ápr. 1. 5.

98 A külmissziók kiemelt fontosságú egyházi ügynek számítottak a korban, s a maguk is élénk missziós tevékenységet folytató jezsuiták is nagyon ajánlották a kongregációknak a missziók támogatását. BANGHA Béla, *A Mária-kongregáció és a misszióügy* = BANGHA Béla, *A Nagyasszony zászlaja alatt II. Bangha Béla S. J. összegyűjtött munkái VI.* Szent István Társulat, Budapest, [1941], 136–139.

99 Erre utal, hogy a kongregáció 1919-es szabályzatában külön kiemelték, hogy tagjai nem lehetnek a harmadrend tagjai, amivel minden bizonnyal a Szigeti-külvárosi plébánián működő ferences harmadrendre utaltak, mivel ekkor nem működött más harmadrend a városban. PPL 1245/1919.

100 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1931. dec. 1. 17., 1932. nov. 1. 16., 1932. dec. 1. 28.

101 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1930. júl.–aug. 10., 1932. dec. 1. 28.

102 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1930. júl.–aug. 10.

103 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1931. máj. 1. 18., 1932. dec. 1. 28., 1933. júl.–aug. 16.

104 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1931. nov. 1. 16.

105 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1930. júl.–aug. 10.

106 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1931. dec. 1. 17., 1932. nov. 1. 16., 1932. dec. 1. 28.

A Szent Ágnes-kongregációban is missziós szakosztály működött, mely külön helyet is talált magának a kórház kápolnájában a szakosztály közös havi szentáldozására, a szakosztályi gyűléseiket pedig a zárdában tartották.¹⁰⁷ A szakosztály szintén elsősorban a ferencesekkel működött együtt, és az ő missziós tevékenységüket támogatta imával, erénygyakorlatokkal és különféle gyakorlati módokon is.¹⁰⁸ A missziók javára ők is gyakran szerveztek jótékony célú műsorokat és előadásokat. Például 1928. november 18-án missziós estet tartottak a Katolikus Legényegylet nagytermében, melyen a következő műsor szerepelt: Kocsis László: *Az Isten küldöttei* c. missziós vers, szavalja Lehoczky Lujza; Missziós induló a kongregáció énekkara előadásában Számspl Pál vezetésével; Raffinszky Romuald ferences plébános ünnepi beszéde a missziókról; Tengler Irén zongorajátéka; Kerner Ferenc kimondottan erre az alkalomra írt *Hívó szózat* című 2 felvonásos színműve a kongregáció tagjai előadásában; Gábrriel Pál prézes záróbeszéde.¹⁰⁹ Ezt több hasonló rendezvény is követte.¹¹⁰ 1940-ben a kongregáció missziós lelki napot szervezett a zárdában, ahol Várkonyi János szemináriumi lelkiigazgató tartott buzdító beszédeket a missziós gondolatról a nagyszámú hallgatóság előtt.¹¹¹ Kiemelkedő eseménynek számított 1938. május 15-én a Pécsi Nemzeti Színházban tartott missziós ünnep abból az alkalomból, hogy meglátogatta a várost Károlyi Bernát, az akkor önállósított kínai magyar ferences missziós tartomány vezetője. A gazdag műsorban helyet kapott a Szent Ágnes-kongregáció *Tantum ergo* című missziós témájú színdarabja is.¹¹² Emellett gyűjtésekkel is igyekeztek támogatni a missziókat: a pénzadományok mellett staniolpapírt, bélyeget, narancshéjat és régi kegytárgyakat is gyűjtöttek, melyeket pénzzé tettek, és a műsoros estek bevételével együtt kiküldték a kínai magyar ferences misszionának, elsősorban a pogány rabszolgagyermek kiváltására.¹¹³

A missziós lelkesedés ébren tartására a két kongregáció számára is szerveztek a missziókat megismertető előadásokat, például 1933-ban Molnár Ödön jezsuita misszionárius, 1936-ban pedig Rafael atya, pécsi ferences missziós ügyvivő tartott előadást a kínai missziókról.¹¹⁴

107 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1931. márc. 1. 17., 1931. ápr. 1. 15., 1931. máj. 1. 20., 1931. jún. 1. 19., 1931. okt. 1. 11., 1931. nov. 1. 16., 1931. dec. 1. 12., 1932. jan. 1. 14., 1932. febr. 1. 13., 1932. márc. 1. 19., 1932. máj. 1. 13., 1932. jún. 1. 16., 1932. nov. 1. 13., 1933. febr. 1. 16., 1933. máj. 1. 3., 1933. jún. 1. 2., 1933. dec. 1. 2., 1934. febr. 24., 1934. ápr. 27.

108 Jól mutatja, hogy a Szent Ágnes-kongregáció szintén szorosan együttműködött a ferencesek gondozta Szigeti-külvárosi egyházközség munkájával, hogy 1928-ban az egyházközség által szervezett Szent Antal-napi tombolán a kongregáció működtette a büfét. *Pécsi Katolikus Tudósító* 1928. máj. 27. 17.

109 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1928. nov. 30. 24–25.

110 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1931. jan. 1. 15., 1931. ápr. 1. 5., 1931. dec. 1. 12., 1932. jan. 1. 14., 1933. febr. 1. 16., 1933. nov. 1. 15., 1933. dec. 1. 2., 1935. ápr. 98.

111 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1940. márc. 1. 3.

112 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1938. máj. 104.

113 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1931. ápr. 1. 5., 1932. jan. 1. 14.

114 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1933. júl.–aug. 16., 1936. jan. 18.

Az Úrileányok kongregációjában más jellegű szakosztályok működtek: eucharisztikus, ének és a tagok magas műveltségi szintjét tükröző apologetikai, mely aktuális vallási, erkölcsi és társadalmi kérdések megvitatásával mélyítette a tagok ismereteit. Később azonban az ének szakosztály vagy megszűnt, vagy énekkarrá alakult, az apologetikaiból pedig a fentebb már említett, havi rendszerességgel tartott „vitagyűlések” fejlődhettek ki, mivel a későbbi források már csak az eucharisztikus szakosztályt említik.¹¹⁵ A kongregáció kezdeti időszakában egy „bazárvállalatot” is működtetett Kipper Károly prézes vezetésével, ahol elsősorban a leányok által készített háziipari termékeket árusították, ami segíthetett a szerb megszállás okozta elzártság következtében fellépő áruhiány pótlásában is. Ennek bevételét jótékony célokra kívánták fordítani a felállítandó karitatív szakosztály irányításával. Kipper Károly elhelyezése után az üzlet működtetését azonban átvette az Urak kongregációja, majd 1927-ben a ferences harmadrend.¹¹⁶

A kongreganista lányok az általános keresztény értékrend alapján karitatív tevékenységet is folytattak. Mivel a Szent Katalin-kongregáció tagjai csekély jövedelemmel bírtak, ezért karitatív tevékenységük inkább kétkezi munkában, mint anyagi áldozatvállalásban nyilvánult meg. Jótékonykodásuk elsősorban a kórházi betegek segítésére irányult: kéthetente összejöveteleik után uzsonnát osztottak nekik.¹¹⁷ Azért természetesen ők is szerettek volna adakozni, azonban mivel erre saját jövedelmükből alig volt lehetőségük, ezért gyakran szerveztek jótékony célú műsoros esteket, melyek bevételét valamilyen nemes célra ajánlották fel: például 1927-ben Ákos Ferenc, a neves pécsi hitszónok épülő síremlékének támogatására rendeztek színelőadást,¹¹⁸ 1934-ben pedig vállalták, hogy farsangi teaestjük bevételéből egy szegény családot egy éven keresztül segítyeznek.¹¹⁹

A Szent Ágnes-kongregáció tagjai elsősorban a Felsővámház utcai elemi iskola szegény diákjait és családjaikat támogatták elsősorban ruha-, cipő- és élelmiszer-adományokkal, mely célra ők is elsősorban jótékony célú műsoros teadélutánok szervezésével, illetve ruha- és élelmiszergyűjtéssel teremtették elő a szükséges anyagiakat.¹²⁰ Szép és ötletes megoldás volt, hogy például 1931-ben a távozó prézesük, Mayer Ferenc búcsúajándékának „megváltása fejében” az iskola szegény diákjait ajándékozták meg: 22 családnak vittek ruhát, cipőt, élelmiszert és játékokat, nyilván hatalmas örömet szerezve ezzel a gyerme-

115 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922. ápr. 53., 1927. júl.–aug. 3–4.

116 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922. ápr. 53.; SCHMELCZER-POHÁNKA Éva, *A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár „kincsei” – a pécsi ferences harmadrend Szent Antal Bazára (1927–1950)*. <https://pecsiegyhazmegye.hu/hirarchivum/4781-a-pecsi-egyhazmegyei-konyvtar-kincsei-xiii>. (Utolsó letöltés: 2023. 01. 25.).

117 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. júl.–aug. 4–5.

118 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1928. szept. 23. 14.

119 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1934. febr. 25., 1934. márc. 29.

120 Jól mutatja, hogy a Szent Ágnes-kongregáció tagjai sem bővelkedtek anyagi javakban, hogy 1934-ben Erdélyi Gyula prézes kérésére a székeskáptalan 50 mázsa szénsegélyben részesítette a társulatot. PPL 3167/1934.

keknek.¹²¹ Jótékonykodásuk egyik rendszeres formája volt, hogy az iskola szegény gyermekeinek elsőáldozását tették szebbé: ünneplőruhát varrtak és imakönyveket ajándékoztak nekik, illetve az elsőáldozás után szeretetreggelivel vendégelték meg őket.¹²² Mivel a társulat tagjai legszívesebben gyermekekkel foglalkoztak, így karitatív tevékenységüket társadalmi jellegű munkával is kibővítették: az 1930-as években ők vezették a belvárosi fiúelemi Szívgyárdáját.¹²³ Az 1930-as években a kongregáció még intenzívebben bekapcsolódott a szegénygondozásba: tucatnyi szegény család gondozását vállalták, amelyeket személyesen látogattak a leányok, hogy ne csak anyagi és természetbeni, de lelki támogatást is nyújtsanak az elesetteknek.¹²⁴ Emellett a város különböző katolikus gyűjtési akcióiban is szívesen részt vettek, például ők is adakoztak a belvárosi plébániatemplom harangjátékára.¹²⁵

Az Úrileányok kongregációjának külön karitatív tevékenységéről csak a legkritikább esetben szólnak a források – például missziós célokra gyűjtöttek ők is¹²⁶ –, de nyilvánvalóan ennek tagjai is jótékonykodtak, hiszen ez hozzátartozott a kongregációs lelkülethez.

A pécsi leánykongregációk szép közös kezdeményezése volt, hogy a tagok a pécsi kórházak betegei részére folyamatosan olvasnivalót gyűjtöttek, elsősorban a kiolvasott katolikus lapokat, mellyel a korszak egyik igen fontos kérdésének tartott katolikus sajtót is népszerűsítették.¹²⁷ A lapokat a ferences templom melletti bazársoron lévő Jótékony Keresztény Bazárban – a későbbi Szent Antal Bazárban –, a plébániákon, illetve Klobucár József és Körösty Vince üzleteiben lehetett leadni, ahonnan a kongreganisták naponta elszállították azokat a kórházakba.¹²⁸

A leánykongregációk a vallási, kulturális és karitatív tevékenység mellett időnként speciális társadalmi feladatokat is vállaltak. Egy egészen sajátos gyakorlati jellegű kezdeményezést ismerünk a legszegényebb leányokat tömörítő Szent Katalin-kongregáció részéről: 1925-ben egy „kongregációs állás- és munkaközvetítő hivatal” létrehozását vették tervbe tagjaik munkavállalásának elősegítése érdekében. Ebbe az összes pécsi kongregációt be kívánták vonni,¹²⁹

121 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. júl.–aug. 4., 1931. ápr. 1. 5., 1932. jan. 1. 14., 1932. márc. 1. 6., 1933. jan. 1. 15.

122 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1931. ápr. 1. 5., 1932. márc. 1. 6., 1932. máj. 1. 13.

123 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1933. máj. 1. 3., 1934. máj. 29. A Szívgyárda a gyermekek Jézus Szíve kultuszához kapcsolódó társulata volt, melynek első csoportja 1920-ban alakult meg Szegeden, majd hamarosan elterjedt az egész országban.

124 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1933. jan. 1. 15., 1934. jan. 1. 10.

125 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1928. febr. 24. 18., 1927. ápr. 10. 17.

126 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. júl. –aug. 3–4.

127 A kongreganisták egyik fontos feladata volt a katolikus sajtó támogatása és népszerűsítése, korabeli elnevezéssel élve a „sajtóapostolkodás”. KLESTENITZ Tibor, *A Mária kongregációk és a sajtókérdés a dualizmus korában*, Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 2005/3-4., 83–100.; TENGYEL 2013, I. m., 84.

128 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1925. dec. 1. 11., 1931. ápr. 1. 5., 1932. márc. 1. 6.

129 Itt természetesen csakis a középréteget tömörítő felnőtt kongregációkról – Urak,

melyek tagjai elsősorban azokból a társadalmi rétegekből kerültek ki, amelyek alkalmaztak cselédeket, varrólányokat, üzleti eladókat, vagyis olyan munkavállalókat, akikből a kongregáció tagsága állt. Nyilván a lányoknak is könnyebb-séget jelentett, ha olyan megbízható katolikus családoktól vagy vállalkozóktól kaptak munkát, akik vallási elkötelezettségüket jó szemmel nézték és támogatták, valamint így a kiszolgáltatott helyzetük miatt gyakran rájuk leselkedő veszélyektől is elvileg védve voltak. A terv szerint a Jótékony Keresztény Bazar lett volna a hivatal központja, ahova minden kongregáció egy megbízott által bejelentette volna a saját tagjai körében felmerülő munkaalkalmakat és tagjai közül az álláskeresőket. A Leányalkalmazottak kongregációja kérte a többi kongregációt, hogy gyűléseiken tárgyalják meg ezt a kérdést, majd pedig a prézesek és a kongregációk egy-egy megbízottja jöjjön össze egy tanácskozásra a részletek megbeszélésére.¹³⁰ Azonban minden előnye ellenére valószínűleg mégsem sikerült létrehozni a hivatalt, mert a forrásokban nem hallunk róla többet.

A három leánykongregáció gyakran együttműködött és közösen is részt vett egyes vallási rendezvényeken. A kongregációk főünnepé, Szűz Mária szeplőtelen fogantatásának ünnepe (december 8.) az összes pécsi kongregáció számára kiemelkedő esemény volt, melyet minden évben közös misehallgatással és áldozással ünnepeltek meg a székesegyházban. Ez a kongregációk demonstratív jellegű seregszemléjének számított, melyen természetesen a leánykongregációk tagjai is mindig megjelentek.¹³¹ Emellett részt vettek minden hónap első vasárnapján a hitbuzgalmi társulatok egész napos székesegyházi szentségimádásán,¹³² valamint a székesegyház úrnapi körmenetén is saját zászlóik alatt több más kongregációval együtt.¹³³ Nagyszabású esemény volt, amikor 1936 júniusában a pécsi leányok összes kongregációja, egyesülete és klubja közösen zárándokoltak el Máriagyűdre.¹³⁴

Úrinők, Úrilányok, Felnőtt Leányok és Iparos Asszonyok kongregációja – volt szó, a kezdeményezés az iskolai kongregációkat nyilván nem érintette.

130 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1925. dec. 1. 11.

131 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1921. dec. 144–145., 1929. dec. 1. 18., 1931. ápr. 1. 5., 1931. dec. 1. 12., 1931. dec. 1. 17., 1932. dec. 1. 28.; 1933. dec. 1. 2. Sőt, 1921-ben a mise után a Budai Külvárosi Katolikus Kör nagytermében nagy kongregációs ünnepséget tartottak a város 14 kongregációja, mintegy 800 fő részvételével.

132 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1929. okt. 1. 13. A székesegyházi első vasárnapi szentségimádáson az egyes társulatok tagjai 8 és 17 óra között félóránként váltották egymást a következő sorrendben: Felnőtt Leányok kongregációja, Oltáregylet, Iparos Asszonyok kongregációja, Főreáliskola kongregációja, Kereskedelmi Iskolák kongregációi, Szociális Missziótársulat, Urak kongregációja, Leánygimnáziumi kongregáció külsős tagjai, Úrinők kongregációja, Oltáregylet, Leánygimnáziumi kongregáció belsős tagjai, Római Katolikus Polgári Leányiskola kongregációja, Pius Főgimnázium kongregációi, Püspöki Tanítóképző Intézet kongregációja, Leányalkalmazottak kongregációja, Úrileányok kongregációja, Ferences Harmadrend.

133 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1930. jún. 1. 15., 1930. jún. 1. 15., 1931. ápr. 1. 5., 1931. jún. 1. 19., 1933. jún. 1. 2.

134 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1936. jún. 108.

Különösen a műveltségi és társadalmi szempontból egymáshoz közelebb álló Szent Ágnes- és Szent Katalin-kongregáció működött szorosan együtt, szinte „testvérkongregációknak” számítottak. 1924-től kezdve szokássá vált, hogy minden évben május végén vagy június elején a két kongregáció tagjai együtt elzarándokoltak vonattal Máriagyúdre, a Dél-Dunántúl legkedveltebb kegyhelyére, ahol misén vettek részt, prédikációt hallgattak, szentáldozáshoz járultak, illetve keresztutat végeztek. Este Pécsre hazaérkezve a leányok gyertyás körmenetben vonultak a vasútállomásról a székesegyházba, ahol ünnepélyes áldásban részesültek.¹³⁵ Általában a nagybőjti lelkigyakorlatot is közösen végezte a két kongregáció – időnként a többi női kongregációk tagjaival együtt – a székesegyházban vagy a belvárosi plébániatemplomban.¹³⁶ Nagyhéten és húsvétkor az irgalmasok templomában együtt végeztek szentségimádást,¹³⁷ május 1-jén, munkás Szent József ünnepén – amely jellegéből adódóan a dolgozó lányok kedves ünnepe lehetett – pedig kora reggel a Havi-hegyi kápolnában szintén együtt hallgattak misét és járultak a szentáldozáshoz.¹³⁸ A két kongregáció tagjai rendszeresen szerepeltek együtt az Iparos Asszonyok kongregációja által szervezett karácsonyi vásár műsorán is,¹³⁹ s mint láttuk, a közös missziós érdeklődés is összekötötte őket.

Úgy tűnik, hogy a jóval magasabb társadalmi státuszú úrilányok kongregációja ezzel szemben meglehetősen elkülönült az előbbi kettőtől, és helyette az Egyetemi Hallgatónők kongregációjával ápolt szoros kapcsolatot. A pozsonyi Erzsébet Tudományegyetem 1923-as Pécsre költöztetése után hamarosan megalkult az egyetemi hallgatók Mária-kongregációja mellett a hallgatónők külön kongregációja is. Az új, 30 tagot számláló társulat szorosan együttműködött az Úrileányok kongregációjával, s 1927-ben már közösen tartották gyűléseiket a zárdában, bár a havi szentáldozást továbbra is külön végezték. Ezt egyrészt a hasonló műveltségi szint indokolta, másrészt pedig a személyi összefonódások is elősegítették: mindkét kongregációt Fónay Gábor, majd Somogyi Jenő jezsuita atya vezette, és lehetséges, hogy a továbbtanuló pécsi leányok közül is többen átléptek ebbe az Úrileányok kongregációjából egyetemi tanulmányaik megkezdése után.¹⁴⁰

Mint láttuk, az 1920–30-as években a pécsi vallási élet egyik jelentős tényezőjének számítottak a kongregációk, melyek tagsága a felnőtt lakosság köréből

135 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922. ápr. 54., 1925. máj. 10. 6., 1925. júl. 5. 15., 1927. júl.–aug. 4–5., 1928. ápr. 29. 20., 1928. máj. 27. 19., 1929. jún. 1. 7., 1930. jún. 1. 19., 1931. jún. 1. 20., 1932. jún. 1. 16., 1933. máj. 1. 3., 1933. júl.–aug. 16.

136 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. ápr. 10. 17., 1927. máj. 1. 3., 1928. febr. 24. 20., 1929. márc. 1. 7., 1932. márc. 1. 11., 1932. márc. 1. 19., 1934. márc. 29.

137 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1937. márc. 1. 58., 1938. márc. 64., 1938. ápr. 88., 1940. márc. 1. 6., 1941. ápr. 1. 5.

138 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1931. máj. 1. 20., 1932. máj. 1. 13., 1933. máj. 1. 3.

139 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1929. dec. 1. 14., 1931. jan. 1. 14–15., 1932. jan. 1. 11–12., 1932. dec. 1. 24.

140 *Pécsi Katolikus Tudósító* 1925. máj. 10. 5–6., 1927. júl.–aug. 3–4.

legnagyobbrészt a leányok közül került ki. Ennek a társulati formának a katolikus leányok közötti népszerűségét jól példázza, hogy a városban három felnőtt leánykongregáció is működött, gyakorlatilag minden társadalmi réteg számára, s ráadásul igen nagy létszámmal, például 1927-ben a 931 pécsi kongreganista majd egyharmada, 297 fő a Szent Katalin- és a Szent Ágnes-kongregáció tagja volt.¹⁴¹

A három leánykongregáció leképezte a város társadalmi struktúráját, s az eltérő műveltségi szintből és társadalmi státusból adódó különbségek nemcsak a tagság összetételében, hanem a társulatok működésében is erőteljesen megnyilvánultak. Természetesen mindegyik kongregáció az általános kongregációs szabályok szerint működött, azonban a rész kérdésekben jól megragadhatóak a különbségek. Például a többségében alkalmazottként vagy háztartásbeliként fizikai munkát végző leányokból álló Szent Katalin- és Szent Ágnes-kongregáció működött szorosan együtt, sok közös vallási és egyéb rendezvényen együtt véve részt, míg ezzel szemben az Úrileányok kongregációja érezhetően elkülönült tőlük, és helyette az egyetemi Hallgatónők kongregációjával szervezett közös összejöveteleket és rendezvényeket. A kongregációk vezetésében is ugyanez nyilvánult meg: az előbbi két kongregáció prézesének alacsony státusú, fiatal papokat neveztek ki, míg ezzel szemben az Úrileányok kongregációját a magasán képzett jezsuita atyák vezették. Mint láttuk, a kongregációk kulturális tevékenységében is megnyilvánult ez: a Szent Katalin- és a Szent Ágnes-kongregáció elsősorban populárisabb jellegű műsoros teadélutánokat szervezett általában énekekkel, versekkel, gyakran vidám színdarabokkal, míg az úrileányok fellépései esetében igényesen, szakember által betanított színelőadásról és operarészletekről hallunk. Érdekes módon az előző két kongregáció sokkal nyitottabb volt, és a vallási mellett élénk világi tevékenységet is folytatott, aktívan részt véve nemcsak Pécs vallási, hanem társadalmi életében is, amelyről a város katolikus lapja, a Pécsi Katolikus Tudósító is rendszeresen hírt adott. Ezzel szemben az Úrileányok kongregációja sokkal zártabb és ebből adódóan „rejtettebb” életet élt, s tevékenységében egyfajta elitista szemlélet tükröződött, amely feltehetően annak a következménye, hogy tagsága a belépés magas kritériumai miatt sokkal szűkebb és zártabb körű volt, mint az előző kettő, amelyekbe gyakorlatilag bármely leány beléphetett.

Azonban a kongregációk virágzó működését a második világháború megpróbáltatásai derékba törték, és a kongregációs élet szétzilálódott. A háború után ugyan történtek kísérletek a kongregációk újjászervezésére, de az sajnos nem ismert, hogy erre a pécsi leánykongregációk esetében is sor került-e. Azonban ez már akkor is csak tisztavirág-életű lehetett, ugyanis a létrejövő kommunista diktatúrában a kongregációkat betiltották, illetve ellehetetlenítették, bár ennek

141 A korabeli újságcikkekben feltüntetett számok csak hiányos adatokon, illetve becsléseken alapulhattak, mert a kongregációk felsorolása nem teljes, például az Úrileányok kongregációját sem említi. *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. szept. 18. 6.

pontos körülményei egyelőre még feltáratlanok.¹⁴² Azonban a tagságra jellemző mély vallási elhivatottság feltehetően az egyéni vallásosság szintjén sokak esetében tovább élt az elkövetkező évtizedekben is, s valószínűleg közülük került ki sok olyan családanya, majd nagymama, akik tovább tudták örökíteni gyermekeikben-unokaikban a vallási elköteleződést az egyre inkább elvallástalanodó társadalomban is.

¹⁴² TENGELY Adrienn, *A hitbuzgalmi társulatok történetének vázlata a Pécsi egyházmegyében (19–21. század)* = *Egyháztörténeti tanulmányok*, szerk. AMBRUS László, Líceum Kiadó, Eger, 2016, 52–55.